

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

L' APRENENTATGE SERVEI, L' EDUCACIÓ FÍSICA I LES HISTÒRIES DE VIDA COM A EINES D'EMPODERAMENT SOCIAL

Procés de formació universitària al servei de la societat

- Gil Gómez, Jesús
Universitat Jaume I
Departament d'Educació/ Facultat de Ciències Humanes i Socials
Av de Vicent Sos Baynat s/n, 12071 Castelló de la Plana, Espanya
jegil@uji.es

- Chiva Bartoll, Òscar
Universitat Jaume I
Departament d'Educació/ Facultat de Ciències Humanes i Socials
Av de Vicent Sos Baynat s/n, 12071 Castelló de la Plana, Espanya
ochiva@uji.es

- Martí Puig, Manuel
Universitat Jaume I
Departament d'Educació/ Facultat de Ciències Humanes i Socials
Av de Vicent Sos Baynat s/n, 12071 Castelló de la Plana, Espanya
puig@uji.es

1. RESUM: Aquesta proposta formativa ha utilitzat la metodologia de l'APS en dues assignatures dels estudis de Magisteri. En aquesta aplicació conjunta, a més d'aprendre continguts curriculars d' història de l'educació i d'educació física, s'han fomentat valors ciutadans a través de la prestació d'un servei a persones majors. Concretament s'han emprat les històries de vida i l'educació física com a recursos docents per empoderar als diferents col·lectius implicats en el projecte.

2. ABSTRACT: This educational project implemented the service-learning methodology within two subjects of the primary and early childhood teaching degree. It allowed our students to learn the curriculum content of History of Education and Physical Education. Besides, through this project they acquired social values while they provided services to

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

older people. Specifically, we used life histories and physical education as resources to empower different groups involved in the project.

3. PARAULES CLAU: aprenentatge-servei, educació física, històries de vida, empoderament social, valors socials / **KEYWORDS:** service-learning, physical education, life histories, social empowerment, social values.

4. DESENVOLUPAMENT:

a) Objectius

Objectius generals:

L'objectiu principal ha estat utilitzar en les assignatures implicades dels graus de Mestre o Mestra en Educació Infantil i del grau de Mestre o Mestra en Educació Primària (Fonaments de l'Expressió Corporal i Jocs Motrius en Educació Infantil i Història de l'Educació) la metodologia de l'Aprenentatge-Servei (Gil, 2012; Gil, Chiva y Martí, 2013; Martínez-Odría, 2005), junt a les històries de vida, l'educació motriu i l'aprenentatge cooperatiu per a millorar la formació bàsica, tant teòrica com pràctica del nostre alumnat. S'articulava a través de la prestació d'un servei en el que els i les alumnes universitaris realitzaven la història de vida i un assessorament a nivell de desenvolupament motriu (mobilitat articular i higiene postural mitjançant jocs) a gent gran pertanyent al Centre de Formació de Persones Adultes de Betxí (Castelló). A més d'aprendre continguts curriculars de cadascuna de les assignatures, s'ha fomentat la participació de l'estudiantat universitari en un projecte que desenvolupa la cooperació, el respecte, la participació, la presa de consciència de la vida de les persones majors, la posada en pràctica de les històries de vida com a recurs docent i les possibilitats que té l'Aprenentatge-Servei (APS). S'ha incidit sobre la dimensió ciutadana a més de l'educativa.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Objectius específics:

- Preparar a l'alumnat per a viure dins d'una societat democràtica, on els seus ciutadans respecten les idees dels altres, aprenen uns dels altres i comparteixen els coneixements.
- Millorar la futura carrera professional de l'alumnat ampliant-la amb metodologies objecte d'aquest projecte de millora: APS, històries de vida i aprenentatge cooperatiu.
- Sensibilitzar als estudiants del grau de mestre de la importància de la recuperació del patrimoni històric-educatiu.
- Afavorir la indagació i anàlisi de l'alumnat perquè siguin conscients de l'important paper que han exercit les persones jubilades en la societat.
- Reconèixer i valorar la tasca formativa que des de l'humilitat i anonimat han desenvolupat les persones jubilades participants.
- Establir relacions entre la Universitat Jaume I i les associacions, organitzacions i entitats encarregades de treballar amb persones que presenten dificultats i amb risc d'exclusió social.
- Desenvolupar la capacitat de l'alumnat d'aplicar continguts acadèmics en contextos reals.
- Capacitar l'alumnat per fer valoracions motrius i plantejar pautes d'actuació per millorar les deficiències trobades.
- Elaborar una base de dades de les entrevistes: històries de vida de persones jubilades i valoracions motrius, possibilitant investigacions futures.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

b) Descripció del treball

Mitjançant aquest projecte hem realitzat una millora docent consistent en la utilització de la metodologia de l'APS, de forma que l'alumnat implicat ha prestat un servei a la comunitat consistent en la promoció de l'envelliment actiu entre la població d'edat avançada, a la vegada que ha adquirit els continguts de les assignatures participants. Cal recordar que l'APS es pot definir com una metodologia que integra el servei a la comunitat amb l'aprenentatge de continguts, unint-se en la seua aplicació la intencionalitat pedagògica i la intencionalitat solidària. Les característiques fonamentals, que el diferencien de les activitats clàssiques de voluntariat (Martínez-Odría, 2005), consisteixen en que partim de les necessitats reals de l'entorn social i s'estructura en un projecte pedagògic ben articulat, amb el doble objectiu d'aprendre els continguts curriculars i millorar l'entorn (Puig, Batlle, Bosch y Palos, 2007). Es a dir, pretenem que l'alumnat adquireixi coneixements, retornant en benefici de la societat, aplicacions dels mateixos en col·lectius amb dificultats i/o en risc d'exclusió social.

Tot això s'ha implementat al nostre projecte realitzant entrevistes a persones jubilades, en les quals, a més d'elaborar les seues històries de vida (Bruner, 2003; Ferrarotti, 2007; Goodson, 1992; Polkinghorne, 1995), se'ls ha realitzat una valoració motriu (Castañer y Camerino, 2006; Garaigordobil, 1996; Garaigordobil y Fagoaga, 2006; Ruiz Pérez, 1987), recomanant-los unes pautes d'activitat física destinades a la millora de la seua qualitat de vida, amb l'objectiu d'ajudar-los a que puguin viure aquesta etapa de la seua vida de forma positiva, aconseguint un envelliment actiu. Aquesta acció s'emmarca a partir de les dades aportades pel "Libro Blanco del Envejecimiento Activo" (2010) publicat pel Ministeri de Sanitat i Política Social. Aquest document reflexa que el factor més valorat per les persones majors és la salut. Així doncs, considerem que l'activitat física ocupa un paper destacat com a element que propicia un adequat envelliment actiu. Per això és important fomentar en aquest grup de població un estil de vida actiu, indicant-los on es troben pel que fa a les seues capacitats motrius, les deficiències que presenten i les pautes recomanables a seguir en relació a les seves capacitats físiques bàsiques (força, resistència i flexibilitat) i

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

derivades, tot amb l'objectiu de millorar el seu benestar. Assenyalar també que la persona és un tot (ment i cos) i que les dos coses son indissolubles. Precisament en aquest punt s'interconnecten els dos àmbits en els que s'ha actuat: físic i mental. Açò justifica el plantejament fet des de les dos assignatures implicades.

Al projecte han participat 187 alumnes del grau universitari, 3 professors universitaris que van impartir les assignatures, 4 mestres del Centre de Formació de Persones Adultes de Betxí (Castelló) i 37 alumnes dels grups d'alfabetització que van ser els receptors del servei (tots majors de 70 anys d'edat).

Després d'una important part de formació inicial, en la que l'alumnat universitari ha compartit coneixements i objectius comuns en les assignatures d'Història de l'Educació i de Fonaments de l'Expressió Corporal, se'ls ha capacitat per a utilitzar adequadament les entrevistes i la valoració motriu com a recursos d'obtenció d'informació i aplicació didàctica. Per altra banda, hem millorat els nostres materials docents de manera que s'adapten al nou espai europeu d'educació superior, potenciant l'autonomia de l'estudiantat i la seua capacitat per a desenvolupar competències de recerca d'informació i d'estudi tal com destaca l'Espai Europeu d'Educació Superior.

El projecte ha constatat de 7 fases. Les tres primeres, considerades prèvies, han servit per a organitzar l'alumnat, rebent les nocions bàsiques al voltant de les noves metodologies a aplicar. En les dos fases següents s'ha dut a terme el treball de camp i l'anàlisi de la informació, i en les dos últimes s'ha valorat i donat difusió als resultats del projecte.

Fase 1. Formació de grups: s'han format els grups de treball cooperatiu en cada assignatura implicada, s'han assignat els rols, explicant la utilització de les actes i les rúbriques (recursos aprenentatge cooperatiu). Els grups eren mixtes (alumnat de mestre/a de primària i d'infantil).

Fase 2. Formació teòrica de l'alumnat: explicació de les possibilitats d'aplicació educativa de les històries de vida i dels continguts de l'EF a treballar . Es van impartir continguts

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

sobre l'ús del joc motor com a element adient per a treballar aspectes de condició física relacionats amb la salut.

Fase 3. Seminari amb l'alumnat sobre recerca d'informació qualitativa. Ús i anàlisi de les entrevistes. Es va treballar al voltant dels següents punts:

- Contacte amb la persona jubilada, i constància escrita de la seua participació.
- Preparació del lloc, el moment i la situació.
- Contingut de l'entrevista: històries de vida i valoració motriu.
- Realització de l'entrevista (aconsellable: dues sessions d'unes dues o tres hores).
- Transcripció de les entrevistes.
- Anàlisi de les entrevistes.
- Interpretació i extracció de conclusions des del punt de vista de les diferents assignatures.

Fase 4. Treball de camp: prestació del servei en persones majors. Realització d'entrevistes i de valoracions motrius.

Fase 5. Anàlisi i tractament de la informació recollida: de cada entrevista s'ha aconseguit una història de vida i una valoració motriu de la persona jubilada. De la història de vida, els alumnes han rebut feedback respecte als continguts teòrics treballats en classe. S'ha ajudat a la seua consolidació gràcies a la corroboració pràctica feta des de l'experiència per la persona entrevistada intentant identificar la corrent pedagògica en la que va estar estudiant, així com els pros i contres que l'entrevistat manifesta. La preparació de la valoració motriu ha estat tot un repte, ja que no és comú que els joves universitaris s'interessen per col·lectius de persones majors. La seua aplicació ha fet possible que tinguin l'oportunitat de redactar unes pautes de millora a partir de les quals s'han consolidat coneixements propis de l'assignatura. La interacció intergeneracional ha facilitat fa que els joves coneguin un col·lectiu que ha estat capaç de viure sense mòbil, internet, etc., i que està poc valorat en la

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

nostra societat de la informació, que té tot un banc de records poc explotat i amb grans possibilitats educatives.

Fase 6. Avaluació: inicial (mitjançant assemblea), continua (mitjançant diari, actes i rúbriques) i final (mitjançant qüestionaris d'autoavaluació, d'avaluació d'iguals, anàlisi de dades, i comprovació de resultats).

Fase 7. Publicació de resultats.

c) Resultats i/o conclusions

La valoració del projecte ha estat molt positiva, tant per part dels alumnes com dels docents i de les persones majors sobre les que ha pivotat el servei. Així mateix, l'enfocament didàctic dut a la pràctica ha fet possible que les relacions intergeneracionals ajudaren a la consolidació dels coneixements acadèmics.

Des de l'experiència viscuda podem afirmar que les històries de vida són tot un potencial en l'àmbit educatiu i docent, ja que ens aporten comprensió racional i sensitiva mitjançant situacions personals que tenen molt a veure en la dimensió pedagògica i formativa, tant dels mestres com de l'alumnat. Així mateix, les valoracions motrius han possibilitat la millora de la qualitat de vida dels nostres participants.

Pel que fa a l'alumnat universitari, ha descobert les possibilitats de les metodologies qualitatives tant com a recurs docent com en l'àmbit de la investigació. El contacte amb persones majors els ha ensenyat tot el potencial humà que poden aportar a la nostra societat, en la que la rapidesa i les noves tecnologies marquen les pautes a seguir, oblidant-se de la vessant humana.

Pel que fa als resultats del qüestionari de valoració final, obtenim les següents conclusions:

- El 95 % manifesta que els coneixements que es poden extraure de les històries de vida són facilitadors d'aprenentatges teòrics, gràcies a la comprensió pràctica de diferents teories educatives.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Un 87 % dels alumnes han manifestat que la redacció del pla de mobilitat els ha possibilitat entrar en contacte amb la realitat, destacant la importància del factor humà, al compartir experiències i emocions amb les persones destinatàries.
- El 95 % dels participants considera adequat la realització de projectes en els que participen col·lectius externs, apropant la universitat i la societat.

Gràcies a aquest projecte s'ha donat valor a totes eixes vides que deixaran de ser anònimes per contribuir a la millora docent dels futurs mestres de la Universitat Jaume I. Al mateix temps, la universitat, mitjançant els seus alumnes i les pautes de millora ha ajudat a que les persones jubilades participants tinguin un envelliment actiu.

5. REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

Bruner, J. (2003). *La fábrica de historias*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.

Castañer, M. y Camerino, O. (2006). *Manifestaciones básicas de la motricidad*. Edicions de la Universitat de Lleida, Servei de Publicacions.

Ferrarotti, F. (2007). Las historias de vida como método. *Convergencia* (44), 15-40.

Garaigordobil, m. (1996) *Evaluación de una intervención psicoeducativa en sus efectos sobre la conducta prosocial y la creatividad*. Ministerio de Educación y Ciencia.

Garaigordobil, M y Fagoaga, J:M (2006). *El juego cooperativo para prevenir la violencia en los centros escolares*. Ministerio de Educación y Ciencia.

Gil, J. (2012). *El aprendizaje-servicio en la educación superior: una aplicación en el ámbito de la Educación Física*. Tesis Doctoral. Universitat Jaume I de Castelló.

Gil, J., Chiva, O. y Martí, M. (2013). La adquisición de la competencia social y ciudadana en la universidad mediante el Aprendizaje-Servicio: Un estudio cuantitativo y

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

qualitativo en el ámbito de la Educación Física. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social (RIEJS)*, 2(2), 89-108.

Goodson, J. (1992). *Studying Teachers' Lives*. New York: Teachers College Press.

Martínez-Odría, A. (2005) *Service-learning o aprendizaje-servicio: una propuesta de incorporación curricular del voluntariado*. Tesis doctoral. Universidad de Navarra.

Polkinghorne, D.E, (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. E. J.A. Hatch y Wisniewski (eds.), *Life History and Narrrrative*. The Falmer Press, London, 5-24.

Ruiz Pérez, L.M. (1987). *Desarrollo motor y actividades físicas*. Ed. Gymnos, Madrid.